

archiva ecclesiastica

Nr 10
2017

Archiva Ecclesiastica
Rocznik Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych
Nr 10/2017

Archiva Ecclesiastica
The Annual Journal of the Association of Church Archivists
No. 10/2017

Brzeście 2017

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

ks. dr hab. Robert R. Kufel – redaktor naczelny
dr Artur Hamryszczak – zastępca redaktora naczelnego
Weronika Zegzuła – sekretarz

RADA NAUKOWA

prof. nadzw. Zinaida Antanowicz (BPY Mińsk)
prof. nadzw. dr hab. Maria Dębowska (ABMK KUL Lublin)
ks. prof. dr hab. Józef Marecki (UPJP2 Kraków)
ks. prof. nadzw. dr hab. Władysław Wlazlak (URz Rzeszów)
ks. prof. nadzw. dr hab. Paweł Wolnicki (AJD Częstochowa)
ks. prof. dr hab. Stanisław Zimniak SDB (SIH Rzym)
ks. dr Jarosław Wąsowicz SDB (AIP Piła)
ks. dr Waclaw Umiński CM (UPJP2 Kraków)

RECENZENCI

o. prof. dr hab. Roland Prejs OFMCap (KUL Lublin)
ks. prof. dr hab. Józef Swastek (PWT Wrocław)

REDAKCJA JĘZYKOWA

Aneta Kiper – j. angielski
Katarzyna Trychoń-Cieślak – j. niemiecki
Anna Sokółka – j. polski
Danuta Zielińska – j. polski

REDAKCJA TECHNICZNA

Mateusz Żmudziński

PROJEKT OKŁADKI

Aleksandra Adamczyk

ADRES REDAKCJI

Archiwum Diecezjalne
PL – 65-548 Zielona Góra, Os. Kaszubskie 8
tel. +48 666-028-237
e-mail: R.Kufel@diecezjagz.pl
www.sak.net.pl

Skład, łamanie:

Bikstudio Krzysztof Marek Szwaczka
km.szwaczka@gmail.com

ISBN 978-83-61466-39-0

Ks. Andrzej Kwaśniewski

Sprawozdanie z Ogólnopolskiego Forum Dyrektorów Archiwów Diecezjalnych (2013-2017)

Ogólnopolskie Forum Dyrektorów Archiwów Diecezjalnych to cykliczne (coroczne) spotkania dyrektorów. Inicjatywa zrodziła się na gruncie kościelnej archiwistyki polskiej. Geneza forum związana była z Archiwum Archidiecezjalnym w Poznaniu i koncepcją ks. Romana Dworackiego, który stworzył warunki do odbycia pierwszego spotkania i poprzez konsultacje w środowisku ogólnopolskim zainicjował wypracowywanie formuły nowej inicjatywy. Wzorem formalnym do podjęcia współpracy były podobne zjazdy dyrektorów archiwów państwowych. Należało jednak wypracować program uwzględniający potrzeby i możliwości działania analogicznych podmiotów kościelnych. Celem jaki postawili sobie współorganizatorzy było doskonalenie funkcjonowania archiwów służące ochronie i promocji kościelnych dóbr kultury. Spośród czterech zjazdów trzy pierwsze posiadają opublikowane sprawozdania. Celem niniejszego sprawozdania jest zebranie literatury oraz zbiorczy opis poszczególnych zjazdów pozwalający na podsumowanie działalności.

I Ogólnopolskie Forum Dyrektorów Archiwów Diecezjalnych odbyło się w Poznaniu w dniach 20-21 października 2014 r.¹ Na pierwszej konferencji poznańskiej poruszono tematy: Problematyka gromadzenia zbiorów archiwalnych (ks. Tadeusz Ceynowa); Księgi metrykalne i kwerendy genealogiczne (Halina Dudała); Konserwacja archiwaliów a możliwości pozyskiwania środków finansowych (ks. Robert Masalski); Inicjatywy naukowe, kulturalne oraz Towarzystwo Przyjaciół Archiwum Diecezjalnego (ks. Andrzej Kwaśniewski); CAAP i eDuplikat czyli digitalizacja w praktyce archiwalnej (ks. Jan Maria Musielak); KOHA i ATOM – elektroniczne inwentarze archiwalne (ks. R. Dworacki). Obok programu naukowego wartościową inicjatywą była prezentacja aktualnych prac i inicjatyw związanych z funkcjonowaniem poszczególnych archiwów (program informacyjny). Ks. R. Dworacki zatytułował tę część „*Znamy się nie tylko z widzenia*”. W trakcie konferencji odbyło się również zwie-

¹ W. Żurek, *National forum of the directors of the diocesan archives in Poland*, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne” (dalej ABMK), 102 (2014), s. 447-450. Program: <http://www.archpoznan.pl/content/view/3324/121/> [dostęp 13.10.2017 r.]

dzanie zabytków Poznania m. in. katedra i Interaktywne Centrum Ostrowa Tumskiego.

II Ogólnopolskie Forum Dyrektorów Archiwów Diecezjalnych odbyło się w Kielcach w dniach 14-16 czerwca 2015 r.² Referaty naukowe podzielone zostały na dwie części. Część pierwszą poprowadził bp. prof. dr hab. Jan Kopiec. Wygłoszono następujące referaty: Statut archiwum diecezjalnego (ks. M. Różański); Archiwista jak ojciec rodziny wydobywa ze skarbcza rzeczy nowe i stare. Opracowanie i konserwacja ksiąg konsystorza poznańskiego (ks. J. M. Musielak); Narodowy zasób archiwalny i miejsce w nim archiwów kościelnych (Andrzej Biernat, Władysław Stępnia), Archiwistyka kościelna - problemy i wyzwania w zakresie edukacji (H. Dudała). Część drugą prowadził ks. prof. dr hab. Anzelm Weiss. Wygłoszono następujące referaty: Prace konserwatorskie w Archiwum Kapitulnym na Wawelu w minionym dziesięcioleciu (ks. Jacek Urban), Coś z niczego: próby podejścia do konserwacji papieru i skóry w realiach archiwum kościelnego (ks. Michał Sołomieniuk). W trakcie konferencji odbyła się prezentacja firmy Kiel-tech produkującej materiały archiwizacyjne z certyfikatem IZO 9706 oraz firmy Digital Center. W ramach zwiedzania Kielce uczestnicy przebywali w seminarium duchownym, archiwum państwowym, archiwum diecezjalnym, pałacu biskupów krakowskich oraz w katedrze. Od drugiego forum regularnie zapraszano przedstawicieli Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych. Ponadto rozbudowano część

² W. Burzawa, *Ze skarbcza archiwów*, „Niedziela” 58 (2015), nr 27, s. VI. W. Cedro, *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Przyjaciół Archiwum Diecezjalnego im. bł. Wincentego Kadłubka w Kielcach za rok 2015*, ABMK 105 (2016), s. 440-441. *Kalendarium [działalności bp. Jana Piotrowskiego w roku] 2015*, KPD 91 (2015), s. 260-285 [Informacja o obecności bp. Jana Piotrowskiego na II Ogólnopolskim Forum Dyrektorów Archiwów Diecezjalnych w Skorzeszycach w dniu 15.06.2015.] A. Kania, *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Przyjaciół Archiwum Diecezjalnego im. bł. Wincentego Kadłubka w Kielcach za rok 2015*, „Świętokrzyskie Studia Archiwalno-Historyczne” 5 (2016), s. 405-406. P. Kardys, S. Konarska-Zimnicka, *II Ogólnopolskie Forum Dyrektorów Archiwów Diecezjalnych 14-16.06.2015. Archiwum Diecezjalne w Kielcach*, „Z dziejów miasta i regionu. Rocznik Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego w Skarżysku-Kamiennej”, 6 (2015), s. 225-227. M. Spława-Neyman, *II Ogólnopolskie Forum Dyrektorów Archiwów Diecezjalnych*, źródło: <http://www.diecezja.kielce.pl/ii-ogolnopolskie-forum-dyrektorow-archiwow-diecezjalnych> [dostęp 13.10.2017 r.] W. Żurek, *2nd National Forum of the Directors of the Diocesan Archives in Poland*, ABMK 104 (2015), s. 463-467. Program: <http://www.archiwum.diecezja.kielce.pl/index.php/konferencje/ii-ofdad-14-16062015> [dostęp 13.10.2017 r.] Relacja: <http://kielce.ap.gov.pl/art,34,ii-forum-dyrektorow-archiwow-diecezjalnych> [dostęp 13.10.2017 r.]

integracyjną spotkania, w trakcie której nastąpił proces intensyfikacji wymiany doświadczeń zawodowych.

III Ogólnopolskie Forum Dyrektorów Archiwów Diecezjalnych odbyło się w Krakowie w dniach 9-11 października 2016 r. w Krakowie³. Część naukową spotkania prowadził bp J. Kopiec. Wygłoszono następujące referaty: Działalność archiwów państwowych w perspektywie 2016-2020. Zasady wspierania przez NDAP działalności archiwalnej (Wojciech Woźniak); Archiwa Archidiecezji Krakowskiej. Stan zachowania, prewencja, opracowanie i digitalizacja (Józef Skrabski). Ubogaceniem spotkania było szkolenie na temat pożaru w archiwum przeprowadzone przez P. Wojciechowskiego. Ze względu na rolę Krakowa w gromadzeniu kościelnych dóbr kultury rozbudowany został program zwiedzania archiwów. Uczestnicy forum zwiedzili: Archiwum i Bibliotekę Krakowskiej Kapituły Katedralnej, Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, Archiwum Bazyliki Mariackiej i Archiwum Księży Misjonarzy.

IV Ogólnopolskie Forum Dyrektorów Archiwów Diecezjalnych odbyło się w dniach 11-13 czerwca 2017 r. w Gnieźnie. Rozpoczęło się w niedzielny wieczór (11 czerwca) od wspólnej kolacji i spotkania integracyjnego. Dnia 12 czerwca odprawiona została poranna Msza Święta w Centrum Edukacyjno-Formacyjnym. Następnie w godzinach popołudniowych uczestnicy wzięli udział w V Sesji Mecenatu Skarbów Słowa. Sesja ta odbyła się w siedzibie archiwum i złożona był m. in. z prezentacji *fac simile* oprawy Złotego Kodeksu Gnieźnieńskiego. Prezentacji dokonał Piotr Jedynek z karakowskiego Wydawnictwa M. Istotnym punktem programu było podsumowanie projektu „Inwentaryzacja zasobu Biblioteki katedralnej w Gnieźnie”. Tenże projekt grantowy został sfinansowany przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Owocem projektu jest praca wykonana przez zespół 20 osób. Praca polega na skatalogowaniu ok. 9 500 druków z epoki nowożytnej. Podsumowanie przeprowadził Piotr Pokora (kierownik grantu). Drugim istotnym punktem było sprawozdanie Marzeny Szczerkowskiej z prac konserwatorskich nad archiwiami sądowymi. Prace były prowadzone w ramach projektu dofinansowanego przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Projekt ten o nazwie

³ W. Żurek, *3rd National Forum of the Directors of the Diocesan Archives in Poland*, ABMK), 106 (2016), s. 477-480. Program: <https://www.facebook.com/archiwumkuriiimetroplitalnejwkrakowie/photos/a.539574709470298.1073741827.537243089703460/1175037342590695/?type=3&theater> [dostęp 13.10.2017 r.] Relacja: <http://aap.poznan.pl/blog/krakow-iii-ogolnopolskie-forum-dyrektorow-archiwow-diecezjalnych-w-polsce/> [dostęp 13.10.2017 r.]

„Konserwacja archiwaliów sądowych (XIV-XVI w.) z katedry gnieźnieńskiej” obejmuje prace nad 345 dokumentami. Z kolejnym sprawozdaniem wystąpił Adam Bigosiński (student IH UAM). Przedstawił prace zmierzające do rozpoznania archiwaliów pochodzących z zamku w Gołuchowie (k. Kalisza). Badana kolekcja/zespołu obejmuje ok. 800 jednostek (XVI-XIX w.) Po sesji odbyło się zwiedzanie archiwum, następnie obiad i zwiedzanie zabytków Gniezna. Uczestnicy forum o godz. 19.00 w rezydencji prymasa spożyli kolację i byli goszczeni przez ks. prymasa Wojciecha Polaka⁴.

W dniu 13 czerwca odbyła się konferencja źródłoznawcza pt. „Źródła do dziejów prymasów i prymasostwa w archiwach kościelnych w Polsce”. W ramach sesji poruszono zróżnicowaną tematykę: źródła do badań nad prymasostwem polskim (K. Śmigiel), źródła sfragistyczne (P. Pokora), ekslibrisy i supereklibrisy prymasów (M. Bartoszak), źródła do dziejów prymasa A. Hlonda (B. Kołodziej), źródła do dziejów prymasa S. Wyszyńskiego (Ł. Krucki, P. Skibiński, M. Sołomieniuk). Po sesji spotkanie zostało zakończone wspólnym obiadem. W forum wzięli udział archiwiści z dziesięciu ośrodków ponadto ks. bp Jan Kopiec⁵.

Wypracowany program forum złożony jest z części naukowej, informacyjnej, szkoleniowej, turystycznej, integracyjnej i religijnej. Poszczególne elementy w sposób harmonijny przyczyniają się do rozwoju środowiska. W trakcie czterech zjazdów wymieniano doświadczenia oraz zwiedzano magazyny i inne pomieszczenia archiwów. Na forum prezentowano również cenniejsze archiwalia. Szczególnie cenne były doświadczenia zdobyte w trakcie zwiedzania archiwów krakowskich. Osiągnięcia te stanowią praktyczne uzupełnienie wiedzy dostępnej w literaturze przedmiotu.

W drugim forum licznie reprezentowany był Ośrodek Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne. Związani z tym ośrodkiem ks. Waldemar Żurek, Maria Dębowska oraz ks. Anzelm Weiss stanowili grono ekspertów służące dyrektorom archiwów diecezjalnych metodycznym głosem doradczym. Poprzez nawiązanie współpracy z Ośrodkiem ABMK udało się stworzyć warunki sprzyjające zintegrowaniu polskiej archiwistyki kościelnej. Wy-

⁴ <http://mecenat.archidiecezja.pl/index.php?page=v-sesja-mecenatu-skarbow-slo-wa> [dostęp 13.10.2017 r.]

⁵ <http://www.archiwum.archidiecezja.pl/news/205/56/Konferencja-zrodloznawcza-zrodla-do-dziejow-prymasow-i-prymasostwa-w-archiwach-kościelnych-w-Polsce.html> [dostęp 13.10.2017 r.] Więcej informacji w: M. Sołomieniuk, *Sprawozdanie z IV Ogólnopolskiego Forum Dyrektorów Archiwów Diecezjalnych w Gnieźnie (2017 r.)* [w druku].

miernym osiągnięciem są sprawozdania z działań na forum opublikowane przez ks. W. Żurka. Ponadto w wyniku prac nad tematami poruszonymi na forum w Poznaniu i w Kiecach powstała publikacja zbiorowa⁶. Referaty z dwóch konferencji stanowią podstawę pracy. Dodatkowo znaczna część artykułów została skolekcjonowana w trakcie opracowywania publikacji. Książka zasłużyła na zainteresowanie recenzentów.⁷ Tytuł publikacji został ustalony w trakcie obrad podsumowujących drugie forum. Pierwotny tytuł zaproponowano w formie – *Nova et vetera. Wybrane problemy archiwów diecezjalnych w Polsce*. Ks. A. Weiss zaproponował formę bardziej odpowiadającą treści – *Nova et vetera. Aktualne problemy archiwów diecezjalnych w Polsce*. Zmieniony tytuł został zaakceptowany przez tę część współautorów, którzy byli obecni na obradach⁸.

Wartościowym osiągnięciem jest współpraca z władzami kościelnymi i państwowymi. We wszystkich spotkaniach uczestniczył bp. prof. dr hab. Jan Kopiec. W trakcie organizowania kolejnych spotkań na forum odbyły się spotkania z biskupami miejsca; odpowiednio: abp Stanisław Gądecki (Poznań), bp Jan Piotrowski (Kielce), kard. Stanisław Dziwisz (Kraków), prymas Polski abp Wojciech Polak (Gniezno). Poszczególni biskupi obejmowali patronatem honorowym spotkania na forum dyrektorów. Ponadto gościli uczestników forum we własnych rezydencjach. Poprzez spotkania z przedstawicielami episkopatu aktualne problemy archiwistyki były prezentowane hierarchom; co stanowiło żywotne zadanie dowartościowania etosu archiwistyki w polskiej świadomości eklezjalnej. Wartość stanowi również obecność na forum przedstawicieli Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych. W ostatnich latach poprzez kształtowanie etosu polskiej archiwistyki kościelnej nastąpiły epokowe przemiany w prawie pozwalające, aby dyrektor naczelny przekazywał środki i zlecał zadania niepodlegającym mu archiwom kościelnym. Dzięki zmianie prawa organy państwowe mogą w praktyce realizować ustawową troskę o zasób narodowy znajdujący się w archiwach kościelnych.

⁶ *Nova et vetera. Aktualne problemy archiwów diecezjalnych w Polsce*, red. W. Żurek, Lublin 2016.

⁷ D. Kiper, [Omówienie:] *Nova et vetera. Aktualne problemy archiwów diecezjalnych w Polsce*, red. W. Żurek, Lublin 2016, ss. 204, ABMK 106 (2016), s. 484. J. Dziwoki, [Rec.:] *Nova et vetera. Aktualne problemy archiwów diecezjalnych w Polsce*, red. W. Żurek, Lublin 2016, ss. 204, [w druku].

⁸ Informacje z autopsji autora.